

Vragen stellen en leren vragen stellen

Saskia van der Linden

vo

Wij zijn de doeners, geef ons een instrument, een klomp klei of een camera in handen. Vraag ons niet over het waarom en waartoe. 'Het' is er; binnen afzienbare tijd hoor je klanken, zie je vorm en verschijnt beweging. Daar hoeft je niet over te praten, dat moet je doen. Filosofen, dat zijn de denkers, maken van de eenvoudigste vraag een complexe probleemstelling. Niets voor ons.'

Of wel? Heeft kv met haar cultuurhistorische probleemstellingen en vragen over kunst niet een veelvoud aan raakvlakken met filosofie? Misschien moeten we ons wel ontdoen van dit zwaar beladen woord en een andere vraag stellen. Als wij de degenen zijn die onze leerlingen kennis laten maken met kunst. Als wij het zijn die hen 'kunst laten beleven' en hen inwijden over de geheimen van de productie. Als zij aan onze hand historische ontwikkelingen, concepten en ideeën moeten ontdekken. Als dat zo is, hoe doen we dat dan? Betreft het hier informatie-overdracht? Of zijn dat nu juist zaken die alleen door 'ondervraging van het object' en 'doordenken' aan de orde gesteld kunnen worden?

Worden vragen als *Wat is kunst, wat is kunstbeleving, waarom genieten we van kunst, wanneer is iets kunst en wanneer niet?* bij u in de les niet gesteld? En als u kunst bespreekt is er dan geen discussie over de bedoeling van de kunstenaar, of die bedoeling gekend kan worden en of dat überhaupt van belang is voor het begrip van het kunstwerk?

Op verschillende manieren heeft de filosofische vraagstelling een functie bij ons vak. Soms als middel - beter leren vragen te stellen - en soms als doel.

- bij het vragen stellen over de essentie van het vak
- bij kunstbeschuwing en vragen stellen bij een kunstobject
- bij de attitudevorming over kunst en cultuur
- bij het opstellen van een vraag of probleemstelling van een werkstuk.

Wellicht denkt u over onvoldoende bagage te beschikken om dit soort vragen te beantwoorden, dan is dit artikel goed nieuws. Het betreft vooral een vaardigheid en niet kennis van filosofen. Bij het samen met leerlingen

nadenken over kunst, prikkelt de docent tot het stellen van vragen. Creatief stellen van vragen. Door deze lessen zullen de leerlingen nieuwsgierig worden. Zij krijgen vaardigheid in het verwonderen en zijn beter in staat om de juiste vragen te stellen bij elke volgende ontmoeting met kunst. In *Uitgangspunten voor een didactiek van beeldbeschouwen* wijdt Ben Schasfoort een hoofdstuk aan filosofie en beeldonderwijs waarin een aantal lessuggesties opgenomen zijn.

Kunstbeschuwing en filosofie

Kunstbeschuwing is een vaardigheid die geleerd moet worden. Leren kijken, leren de juiste vragen stellen bij dat kijken en leren dat elke beschouwer

In het boek *Uitgangspunten voor een didactiek van beeldbeschouwen* van Ben Schasfoort wordt het verschil behandeld tussen kunstgeschiedenis en kunstbeschuwing. Daarnaast wordt uitgelegd hoe u als docent met uw leerlingen aan kunstbeschuwing kunt doen. Er worden verschillende opvattingen over kunstbeschuwing met elkaar vergeleken. Het boek bereidt een student goed voor op zijn taak als docent kv.

Kunst im Sucher

FREISCHULICHE WERKSTÄTTE MIT CAMERA OPTICUM UND SYSTEMCAMERA MIT FOTOLEHRERIN U. DR. FRANKOTHE ECKHARDT

Kunstformen von Leonardo da Vinci

- == PROJEKT
- == RAUHE & ORIENTE
- == GALERIE
- == MULTIMEDIALE LOCHRAMMSTAG
- == INFORMATION FÜR PÄDAGOGINNEN

Informationen für Pädagoginnen

Heute der Mensch:
["Kunst im Sucher" - Kunstprojekt als pdf](#)

Spätere Präs. der
[Die Präs. der: ein Modern - Raum - Kunst als pdf](#)
[allgemeine Informationen als pdf](#)

Spätere Präs. der
[Die Präs. der: ein Modern - Raum - Kunst als pdf](#)

Heute der Mensch:
["Die Geschichte von der Entstehung der Fotografie" als pdf](#)

Heute der Mensch:
["Fotografieren mit der Camera Obscura - Erprobung, Beobachtung, Konstruktion" als pdf](#)

vanuit een bepaald standpunt kijkt. Door vragen te stellen kan een beschouwer inzicht krijgen in de standpunten van anderen. Hij kan zich vrij maken van zijn eigen voorkennis en het daaraan gekoppelde standpunt.

In de *Neue Pinakothek* in München maakt men gebruik van de fotografie voor de lessen kunstbeschouwing en voor reflectie op kunst. *Kunst im Sucher* heet het project waarbij leerlingen met de camera obscura én een digitale camera aan de slag gaan. Met die camera in de hand kunnen de leerlingen zich namelijk eigenhandig en productief met het kunstwerk uitzetten, zoals dat in het Duits heet. De leerlingen krijgen specifieke opdrachten die er echt toe bijdragen dat de opmerkelijkheid van de leerlingen gestuurd wordt en die de jonge 'fotografen' tot een nauwkeurige en intensieve beschouwing uitnodigen.

Ik leen uit de projectopzet van de Neue Pinakothek een uitgangspunt van Bernd Fichtner en hun interpretatie daarvan om een concreet lesvoorbeeld uit te werken: *'Kunstwerken stellen seh-weisen dar, etwas als etwas zu sehen.'* Binnen deze context is de camera in een museum een medium dat standpunten zichtbaar

maakt (zie www.pask.muc.kobis.de/kunstimsucher/index.htm).

**Een concrete uitwerking
Het effect van het standpunt van de beschouwer**

Elke leerling kent het fenomeen standpunt vanuit de makers-kant. Kikvors- en vogelvluchtperspectief zijn gesneden koek voor hem. Maar wat gebeurt er als een beschouwer actief van standpunt wisselt en vooral hoe komt hij hier toe? De les is een voorbeeld van het goed doorddenken over het fenomeen standpunt.

In de *Neue Pinakothek* in München is een kleine witte kamer gevuld met langwerpige gevormde rotsblokken (zie afbeelding). Elk rotsblok bevat een uitgezaagd gat met een soort stop van steen erin. De entree van de zaal is gelokaliseerd op een van de hoeken. Bezoekers kijken om de hoek, doen voorzichtig één stap naar binnen en slechts een enkeling waagt zich iets verder. Wat is kunst en wat nog niet, hoe ver mag je lopen? Is het de bedoeling om de hoop rotsblokken vanuit één plek te bekijken of moet de bezoeker er juist omheen lopen? Is de hoop zo rommelig als het bij de eerste blik lijkt of kan er een ordening in gevonden worden? Alleen als een bezoeker dergelijke vragen stelt, komt hij verder de zaal in. Alleen dan zal hij het verschil zien tussen het aanzicht vanuit de deuropening en het aanzicht 90 graden verderop. Alleen dan zal hij de ordening opmerken en relatie zoeken met de titel van het werk. Verblijft hij langer dan tien minuten in de zaal dan

zal het kunstwerk hoe langer hoe meer en meer verbazen: waarom mogen we er niet van bovenaf kijken en hoe neem ik een foto om dit later thuis te kunnen laten zien? Is dit werk voor deze kamer gemaakt of hoort het buiten in het vrije veld? Wie, o wie is de maker en wat maakte hij nog meer? Zou ik niet beter een serie foto's rondom kunnen maken of misschien is dat kleine filmpje op de digitale camera de enige manier om dit kunstwerk in beeld te brengen? Waarom is het eigenlijk zo moeilijk om dit werk in beeld te brengen?

De volmaakte leerling zou al deze vragen stellen en de goede docent zal de leerlingen tot deze vragen prikkelen. Niet door hen deze vragen op een stencil mee te geven. Ook niet in een klassengesprek overigens: *'Wat is de eerste vraag die in je opkomt?'* Braaf antwoordt de leerling op de eerste rij: *'Wie heeft het gemaakt en van wel materiaal is het gemaakt?'* Ik zie het helemaal voor me. Hoe doorbreek je als docent die gang naar de eerste en voor de hand liggende vragen. Waarschijnlijk door eerst zelf van het platgetreden pad af te wijken. Vraagt u zichzelf eens af: is dit echt de eerste vraag? Wie en waarvan? Heeft het op dat eerste moment zin om te weten wie het maakte? Misschien wel, misschien niet, voor de meeste leerlingen niet. Een andere vraag dus. De vragen die beschouwers zich uit gewoonte stellen, zijn voor het doorddenken van een kunstwerk en het beschouwen van een kunstwerk niet adequaat. De docent zal alle gewoonten die hij zelf vaak heeft bijgebracht, weer moeten ondergraven. De vragen moeten de leerling niet leiden naar een sluitend antwoord. De vragen zijn bedoeld om na te denken, om nieuwsgieriger te worden en om je te verbazen, blijvend te verbazen.

De kunstbeschouwingsschema's, voor de meeste leerlingen een praktisch instrument om te leren kijken, moeten op dit moment overboord. De pijlers: wie, wat, waar en wanneer, moeten zo hard rammelen dat er een heel andere hiërarchie ontstaat. Wat? Maar vooral wat! Wát zie ik? De leerling die heel goed heeft gekeken en een eindeloze serie van nieuwe vragen heeft bedacht, kan naar de volgende fase overstappen. Wat ziet een ander? Daarbij helpt het fotograferen. De camera kan de beschouwer bewust maken van zijn eigen standpunt. Hij kiest een plek, zijn klasgenoot een andere. Sterker nog, hij richtte bovendien zijn camera iets anders en nam een andere uitsnede. Op de foto's zie je steeds een ander kunstwerk. Daarover kan gepraat en doorgedacht worden. Welk kunstwerk is nu het echte kunstwerk of zijn er meer?

In gesprek met de leerlingen, doordenkend over het fenomeen standpunt is de overstap naar de andere betekenis van *standpunt* zo gemaakt. Ziet de foto van de verveelde leerling er anders uit dan die van de geïnteresseerde? En

verschilt het kunstwerk dat de ene leerling zag van het werk dat de ander zag? Wat zag de leerling die groot stenenverzamelaar is, wat zag de chaoot, wat zag de opruimer, wat zag de verliefde jongen die hartjes in alle stenen krast en wat zag de immer op zijn leerlingen lertende docent? Wat zagen de mensen in 1982, voor de eeuwwisseling, toen Beuys het werk maakte en wat zien de mensen nu, anno 2006?

Met een camera in de hand ontstaat er interactie tussen de leerling en het kunstwerk en de foto's zijn de producten waarbij gediscussieerd kan worden. De discussie en de vragen die dan ontstaan, prikkelen leerlingen zich in het standpunt van een ander te verplaatsen. In vervolgpoddrachten kan hij proberen met een makersoog te kijken of met het oog van de kopende en verkopende kunstkenner. De leerling kan een foto maken voor het foldertje waarmee hij het werk aanprijst of een foto bij de recensie waarin hij het werk afkraakt. De camera biedt het kader en biedt de mogelijkheid om als leerling een standpunt in te nemen. ■

Joseph Beuys - *Das Ende des 20. Jahrhunderts*, 1982 - 1983

Uitgeverij Damon geeft boeken uit op het gebied van filosofie in het onderwijs (www.damon.nl). Lemniscaat heeft een groot filosofiefonds met onder andere *Spelen met denken*, *Filosoferen met kinderen* en *Het antihandboek voor de filosofie*, een lekker eigenwijs jeugdboek waarin een hoofdstuk over filosoferen en kunst (www.lemniscaat.nl).

